

1.- Antecedents històrics. Geografia i diccionari geogràfic

Els primers treballs de recull de toponímia es van dur a terme amb motiu de la publicació del primer mapa topogràfic a escala 1:10.000 l'any 1976.

En aquell moment, el recull dels noms es feia sobre el terreny amb comissions formades per tres o quatre coneixedors del lloc, el secretari del Comú, un representant de l'oficina de Treballs públics del Consell General i un representant de l'empresa encarregada de la realització del mapa.

Durant aquest procés a cada topònim se li assignava una ubicació concreta o d'abast territorial que es dibuixava sobre fotografies aèries del territori. La pronúncia de cada topònim es gravava en cinta magnetofònica i el secretari n'escribia el nom provisional. Posteriorment, a l'oficina, els topònims es classificaven d'acord amb una codificació geogràfica de 12 tipus.

Quan es va enllestir el recull de noms es va enviar als comuns perquè hi aportessin dades sobre la grafia històrica dels topònims segons els documents antics que conserven als arxius parroquials.

Amb tot el material disponible –pronúncia i grafia provisional– la comissió lingüística, formada per Enric París (conseller General, que posteriorment va ser subsíndic), Antoni Morell (secretari de Sindicatura) i Ramon Ganyet (sotsdirector de l'oficina de Treballs públics del Consell General), va anar establint la grafia dels topònims procurant que fossin fidels a la pronúncia enregistrada, adoptant pels genèrics l'escriptura catalana del diccionari de Pompeu Fabra, encara que la pronúncia no fos fidel al nom normalitzat.

En alguns casos, la grafia d'alguns noms es va definir tenint-ne en compte el possible origen. També es van consultar els estudis toponímics del professor Joan Coromines i, finalment, els treballs de la comissió lingüística van ser revisats i corregits per Albert Manent, avui president de la Societat d'Onomàstica de Catalunya.

El recull de toponímia es va dur a terme en dos etapes: l'any 1974 i el 1976.

Salvador Alba i Muñoz

Vicepresident de la Comissió de Toponímia d'Andorra (CTA) i cap de l'Àrea de Cartografia del Govern d'Andorra

Salvador Alba i Muñoz

La Comissió de Toponímia d'Andorra

En primer lloc, l'any 1974, la recerca es va centrar en els territoris més allunyats de les zones habitades i aquest recull es va incloure als mapes a escala 1:10.000, i 1:50.000 publicat el 1977.

El recull de l'any 1976 es va centrar en la recollida dels topònims de les zones de conreus i parts baixes a la vora dels pobles, que no es van arribar a publicar perquè no tenien cabuda en el mapa a escala 1:10.000.

Amb el pas dels temps, els topònims recollits l'any 1976 vam considerar-los d'ubicació dubtosa perquè es van extraviar les fotografies aèries on s'havien emplaçat.

Tots aquests treballs toponímics es van plasmar en el llibre *Geografia i diccionari geogràfic*, de Bonaventura Adellach i Ramon Ganyet (director i sotsdirector de l'oficina de Treballs Públics), que fou publicat pel Consell General l'any 1977.

Tot i que la grafia i la ubicació dels topònims no va ser explícitament aprovada pel Consell General, els topònims del llibre *Geografia i diccionari geogràfic* i la ubicació d'aquests al mapa topogràfic 1:10.000, han estat la referència per a tots els treballs cartogràfics posteriors.

2.- Llei d'ordenació de l'ús de la llengua oficial

L'any 1999 el país es va dotar de la Llei d'ordenació de l'ús de la llengua oficial.

Aquesta llei estableix a l'article 14 quina forma han de tenir els topònims andorrans:

1. *La forma oficial dels topònims del Principat d'Andorra és l'andorrana, en llengua catalana. Correspon al Govern, mitjançant les disposicions adequades i d'acord amb les diferents corporacions locals afectades, la determinació dels noms oficials dels territoris, dels nuclis de població, urbanitzacions i de les vies interurbanes. El nom de les vies urbanes el determina la corporació local corresponent.*
2. *Les denominacions aprovades pel Govern amb les corporacions locals afectades són les legals dins el territori andorrà, i la retolació, la publicitat, l'etiquetatge, la documentació i altres usos de les administracions públiques, de les empreses i les persones jurídiques s'hi han d'acordar.*

La llei del 1999, en la disposició transitòria tercera, oficialitza els topònims continguts al llibre *Geografia i diccionari geogràfic* mentre no s'aprovi la toponímia a la que fa referència l'article 14 de la llei.

3.- Decret del 16/02/2005 d'aprovació del Reglament d'organització i funcionament de la Comissió de Toponímia d'Andorra

Els anys 2003 i 2004, l'Àrea de Cartografia i el Servei de Política Lingüística aborden la qüestió de la fixació gràfica dels topònims andorrans.

El Govern crea la Comissió de Toponímia d'Andorra (CTA) amb l'objectiu de dotar-se d'un organisme que tingui competències en la revisió, normalització i difusió de la toponímia, i que faci propostes concretes per a la fixació dels noms de llocs, que es concretaran en la publicació d'un *Nomenclàtor*, amb la llista oficial de topònims i la seva ubicació sobre un suport cartogràfic.

El Reglament d'organització i funcionament de la CTA té l'objectiu d'establir un òrgan de col·laboració i participació de les diferents administracions competents en la determinació dels noms oficials de la toponímia andorrana amb criteris històrics i lingüístics coherents, tot respectant les tradicions.

En aquest context, el Reglament també recull les tasques que s'encomanen a la Comissió i una composició que garanteix la representació de tot el territori.

3.1.- Tasques de la CTA

Les funcions principals de la Comissió de Toponímia d'Andorra són:

- 1.- Fixar gràficament els topònims andorrans.
- 2.- Establir criteris per a aquesta fixació gràfica.
- 3.- Establir la ubicació dels topònims.

3.2.- Composició de la CTA

La CTA està formada per 14 membres:

- Dos representants del ministeri encarregat de la cultura. Un d'ells és el president de la CTA.

- Dos representants del ministeri encarregat de la cartografia. Un d'ells és el vicepresident de la CTA.
- Un representat de l'Arxiu Nacional d'Andorra (ANA).
- Un representant de l'Institut d'Estudis Andorrans (IEA).
- Un representant de cada un dels set comuns de les parròquies andorranes (Canillo, Encamp, Ordino, la Massana, Andorra la Vella, Sant Julià de Lòria i Escaldes-Engordany).
- Un tècnic lingüístic.

La raó que hi hagi un representant de cada comú és no tan sols perquè així es té una visió global de tot el territori, sinó perquè permet complir l'article 14 de la Llei, que diu que el Govern fixa la toponímia "d'acord amb els comuns". En aquest sentit cal tenir present que cada territori quan du a terme un procés de fixació gràfica de la toponímia, estableix els seus propis mecanismes adaptats a la realitat social pròpia.

D'altra banda, els representants dels comuns són els encarregats de comprovar la ubicació geogràfica d'un topònim dubtós, quan des del Ministeri d'Ordenament Territorial hi ha dubtes o bé quan el mateix representant comunal observa que hi ha algun problema d'ubicació. Amb aquest propòsit, els representants comunals treballen amb ortofotografies elaborades pel Ministeri d'Ordenament Territorial i se solen fer acompanyar de persones coneixedores del territori.

A través de l'Arxiu Nacional d'Andorra la CTA pot accedir a la documentació antiga (pràcticament des del segle x fins a l'actualitat). Aquesta documentació permet conèixer com s'ha escrit un topònim al llarg de la història, de manera que es pot valorar el grau de tradicionalitat d'una grafia concreta.

El representant de l'Institut d'Estudis Andorrans és la veu del món acadèmic andorrà. Aquesta entitat va designar Ramon Sistac, professor de Filologia Catalana de la Universitat de Lleida, gran coneixedor de les parles pirinenques i membre de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans.

A més, tres comuns (la Massana, Ordino i Sant Julià de

Lòria) van contractar la lingüista andorrana Lídia Rabassa, actualment professora a la Universitat de Tolosa II - Le Mirail i també membre de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans.

Així, de manera indirecta i sense haver-ho previst hi ha representants de l'Institut d'Estudis Catalans (màxima autoritat sobre la normativa de la llengua catalana) i de les universitats de Lleida i Tolosa, dos dels centres universitaris que han tingut una llarga relació i implicació amb Andorra.

Finalment, la casualitat ha fet que, durant els anys més intensos de treball, la CTA també hagi estat composta per persones que coneixen molt bé diversos àmbits relacionats amb la gestió de la toponímia. Entre els representants comunals hi hagut un historiador i alhora conseller general, un arxiver, un conseller de cultura i escriptor, dos tècnics de cultura, un tècnic de turisme, un secretari de Comú i un enginyer.

Finalment, la CTA ha aconseguit disposar d'un equip pluridisciplinari molt complet que ens ha permès obtenir el màxim de dades sobre la realitat d'un topònim: ubicació exacta, informació històrica, informació sobre la pronúncia, informació sobre la percepció popular envers una determinada grafia, informació sobre usos del territori, adequació del genèric a la descripció del terreny, informació sobre altres topònims en territoris propers, etc.

4.- Funcionament de la CTA

En els inicis de la CTA, el treball es va centrar en la fixació de la grafia i en la verificació de la ubicació dels topònims del llibre *Geografia i diccionari geogràfic*.

La CTA ha tractat topònims que necessiten fixació gràfica, o sobre els quals hi ha opinions divergents, com per exemple:

Juverri o *Juberri*

Aubinyà o *Auvinyà*

Serters o *Certers*

Aixovall o *Xovall* o *Xuvall*

la Massana o la Maçana
les Escaldes o Escaldes
Canòlich o Canòlic
calm Ramonet o camp Ramonet
el Bruix o el Bruig
el Covil o el Cubil
la Roureda o la Raureda
Montmantell o Mamontell
pont Sassanat o pont Cecenat
Sant Serni o Sant Cerni (noms d'esglésies, de *Sant Sadurni*)
el Comapedrosa o pic de Coma Pedrosa
Bissisarri o Bixessarri

4.1.- Topònims tractats:

- Topònims que no figuren al llibre *Geografia i diccionari geogràfic*, com *Sacalma*, una zona d'Escaldes-Engordany que s'urbanitzava mentre el llibre s'editava.
- Topònims que, figurant al llibre *Geografia i diccionari geogràfic* amb una determinada grafia, hi ha qui qüestiona obertament aquella grafia i ho sol fer aportant arguments tècnics. En són exemples *Canòlic*, *Cubil* i *Montmantell*.
- Topònims que, tot i figurar al llibre *Geografia i diccionari geogràfic*, tradicionalment ha estat objecte d'una gran vacil·lació gràfica, com *Bixissarri*.
- Nous topònims proposats pels representants comunals.

4.2.- Criteris lingüístics:

Per a l'establiment de la grafia d'un topònim, la CTA va aprovar uns criteris. Per a l'elaboració d'aquests criteris es va tenir en compte les aportacions acadèmiques sobre la matèria fetes per diversos autors.

Es va fer una recollida i síntesi de les aportacions de diversos autors. Aquesta recollida i síntesi era necessària per dues raons:

En primer lloc, tot i que entre experts hi ha força criteris compartits, també hi ha lleus diferències.

En segon lloc, per a una determinada qüestió no tots els autors aporten els mateixos criteris.

Fent una síntesi de les diverses aportacions, els criteris finalment aprovats per la CTA coincideixen bastant amb la proposta de Juli Moll i Joan Tort:

- Fidelitat a la pronúncia.
- Fidelitat a la normativa ortogràfica.
- Fidelitat a la tradició gràfica (sempre que no vagi contra la normativa ortogràfica).
- Etimologia (sempre que sigui clara i/o quan la tradició gràfica o la pronúncia és vacil·lant).

L'etimologia té un pes menor, de manera que la CTA s'allunya un xic de la praxi de l'Oficina d'Onomàstica de l'Institut d'Estudis Catalans.

També s'empren altres criteris secundaris. Un d'important és que la grafia no alteri la pronúncia (de fet, el primer criteri és justament la fidelitat a la pronúncia).

Posem un exemple d'aplicació d'aquests criteris: la grafia *el Cubil* (tres muntanyes, una fronterera amb el Pallars Sobirà). Es va adoptar aquesta grafia per dues raons. Primer, perquè és l'única grafia estable que es documenta al llarg de força temps. I segon, perquè no comportaria canvis de pronúncia. En canvi, la grafia *el Covil*, més fidel a l'etimologia —i que trobem en altres indrets de Catalunya, segons el *Nomenclàtor oficial de toponímia major de Catalunya*—, podria comportar un canvi en la pronúncia.

Un cop establerts els criteris, la CTA ha tractat diversos topònims. El tècnic lingüístic ha anat elaborant dossiers (112) sobre els topònims dubtosos. Cada dossier recull informació com:

- Origen del topònim, segons els diversos autors.
- Evolució fonètica al llarg de la història, fins a la pronúncia actual.
- Documentacions antigues.
- Grafies tradicionals de l'edat moderna i fins al segle xx.
- Valoració de pros i contres de les diverses grafies possibles.

4.3.- Activitat de la CTA:

La CTA ha fet un total de 25 reunions mensuals entre maig del 2005 i gener del 2010. En aquestes reunions es discuteixen les propostes gràfiques fetes pel tècnic lingüístic.

A partir de les dades fornides pel tècnic lingüístic, els representants comunals i els altres membres de la CTA van aportant-hi més dades. Finalment, la CTA pren una decisió.

Un cop s'ha pres una decisió, s'envia la informació als comuns, els quals poden presentar al·legacions o contrapropostes en un termini de 90 dies. En qualsevol cas, la CTA només admet contrapropostes argumentades, no pas un simple refús a la proposta de la CTA sense argumentar-ho. Això és així perquè la CTA treballa amb criteris tècnics i, per tant, qualsevol altra contraproposta ha d'estar sustentada també sobre raonaments tècnics.

Aquest termini de 90 dies és ampliable si un comú ho demana. Fins i tot en algun cas es va obrir un procés de debat entre la CTA i un comú. Així ha passat amb la Massana: el comú d'aquesta parròquia s'havia mostrat receptiu a la grafia *la Maçana*. Finalment després d'un període de reflexió el comú va preferir mantenir *la Massana*.

Amb motiu de la publicació del *Decret del 25/7/2007 de designació de les carreteres secundàries*, el Govern va enviar als comuns el mapa de carreteres que s'adjunta al decret i va demanar que es fessin al·legacions o confirmessin el topònim.

El resultat de les al·legacions es va reflectir al *Decret del 18/7/2007 de modificació de la grafia de topònims*, que va suposar la modificació oficial d'alguns topònims:

Certés en comptes de *Certers*

Auvinyà en comptes de *Aubinyà*

la Muxella per en comptes de *la Moixella*

Canòlich en comptes de *Canòlic*

collada de la Gallina en comptes de *coll de la Gallina*

Bissisarri en comptes de *Bixessarri*

carrer Terra Vella en comptes de *carrer Terravella*

Els topònims que s'aproven no s'havien tractat a la Comissió de Toponímia que era, en definitiva, l'òrgan a qui s'havia encarregat la feina de fixació toponímica. Aquesta aprovació de grafia de topònims que no tenia en consideració la tasca tècnica que s'estava duent a terme es va considerar poc respectuosa des de la CTA,

perquè responia a una aplicació d'uns criteris que no s'havien analitzat pels entesos.

5.- Aprovació i publicació del nomenclator

El segon semestre del 2010 està previst que la CTA presenti la llista de topònims amb la proposta de cada grafia per aprovació de Govern. Un cop s'aprovi i es publiqui al BOPA, amb les modificacions que el Govern consideri oportunes, iniciarem la fase de preparació de la publicació del *Nomenclàtor d'Andorra*, amb la voluntat que es pugui disposar d'una versió en format paper i una altra en suport digital que incorpori una funció àgil de recerca de topònims.